

ALGUNS ASPECTES DE L'OBRA MÈDICA DEL
DR. AGUSTÍ BASSOLS I PRIM

(Olot, 1853 - Barcelona, 1919)

Drs. Jacint CORBELLA; Josep M^a. CALBET; Pere VALLRIBERA*

El doctor Agustí Bassols i Prim fou un metge olotí que va exercir la major part de la seva vida a Barcelona. Fou membre de la Reial Acadèmia de Medicina; excel·lí sobre tot pels seus treballs sobre malalties de l'aparell respiratori, principalment la tuberculosi; fou també un dels primers metges especialitzats en oto-rino-laringologia a Catalunya. Fou un col·laborador molt actiu a la premsa mèdica del seu temps, principalment a les revistes "Gaceta Médica Catalana", "Revista de Ciencias Médicas" i "El criterio católico de las ciencias médicas". Fou també director de "Infantia nostra" i "Contra la tisis". Autor d'un llibre sobre "Climatoterapia de la tuberculosi", d'algunes monografies sobre la tuberculosi i de més d'un centenar d'articles. La seva obra com a redactor, mitjançant referates d'articles de revistes en altres idiomes, fou també important.

* * * *

Agustí Bassols nasqué a Olot el 12 d'octubre de 1853. Féu el batxillerat a Olot (1) i els estudis de medicina a Barcelona, llicenciant-se l'any 1877 (2). També fou llicenciat en Ciències físico-químiques (3). Inicialment exercí a Olot (4). L'any 1880 l'Acadèmia de Medicina de Barcelona li premià la seva "Memoria topográfica de Olot y su comarca". L'any 1882, quan encara no tenia trenta anys, es traslladà a viure a Barcelona, on exercí de fet gairebé

* U.E.R. d'Història de la Medicina.
Universitat de Barcelona.

tota la seva vida mèdica (5).

Tot i que les tasques del metge eren aleshores generals i no hi havia gairebé especialització, el Dr. Bassols tendí a cultivar de preferència uns certs aspectes de la medicina. Fou un dels primers preocupats per la patologia de la gola, nas i orella, i junt amb els Drs. Lluís Suñé i Molist i Pere Verdós fou un dels fundadors d'una societat i d'una revista d'aquella especialitat a Catalunya (6).

També s'ocupà de manera molt àmplia de la patologia de les vies respiratòries, i per sobre de tot de la gran malaltia del seu temps, la tuberculosi. Fou un dels primers tisiòlegs de Catalunya (7) i, probablement, el de més anomenada del seu temps. Els seus treballs més importants es dediquen a aquest tema, tant el seu llibre sobre Climatoteràpia, com el discurs d'ingrés a l'Acadèmia, o la tasca en una revista de caràcter higiènic, que tenia un títol prou clar: "Contra la tisis", que va sortir bastant temps.

Una bona part de la seva tasca té una orientació preventiva, en el sentit clàssic del concepte d'higiene. Així, fou membre de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya, de la que fou vice-president, llegint-ne el discurs inaugural l'any 1909. Fou també president d'una de les seccions del Primer Congrés d'Higiene de Catalunya (Barcelona, 1906).

Un altre aspecte de la seva vida, i de la seva actitud com a metge fou la religiositat. Aquest punt ha estat molt recordat pels seus fills. Així, un d'ells, Romà, que fou jesuïta, recorda el seu pare com "un deixeble de sant Francesc de Sales" (8). Durant vuit anys fou president de la Germandat dels sants Cosme i Damià.

Retratant el seu caràcter el Dr. P. Nubiola ens diu: "El Dr. Bassols era un home bo i agradós, un metge savi i expert, un ferm creient, un constant laboriós i un entusiasta enamorat de Catalunya. Portava l'ambient de placidesa i suavitat de les comarques olotines on nasqué. Sa figura tenia un cert caient d'artista i de patriarca... un esperit d'una serenor impertorbable..." (9).

També és important el seu aspecte com a publicista mèdic. Va col·laborar en moltes revistes. Entre les més importants, per la quantitat de treball que hi esmerça com

a col.laborador, cal esmentar-ne tres. Una és la "Gaceta Médica Catalana", que dirigia R. Rodríguez Méndez. Bassols hi treballà gairebé durant trenta anys, des del 1882 al 1911. Participava activament en les tasques de dues seccions, la de "Noticias Científicas" i la de "Revista Crítica Bibliográfica". A cadascuna d'elles les seves aportacions, que sovint són molt breus, superen el centenar. Les revisions bibliogràfiques es refereixen a dues seccions, o especialitats, l'ORL i la tuberculosi. El camp de les Notícies és molt més extens. També és autor d'un cert nombre d'articles que després analitzarem amb una mica més de detall.

Una segona revista en la que també col.laborà extensament fou la "Revista de Ciencias Médicas" des de l'any 1886 fins el 1909, o sigui poc menys d'un quart de segle. I gairebé durant vint anys treballà al "Criterio Católico en las Ciencias Médicas", des del 1900 fins a la seva mort (10).

Fou també director de diverses revistes. La més coneguda fou "Contra la tisis", que va sortir en dos períodes. Una altra, que tingué interès en un camp ben diferent, és "Infantia nostra". Finalment cal recordar sense acabar aquí la llista, que fou també director de "Revista Médica Barcelonesa".

Fou membre de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona. Ingressà l'any 1911, amb un discurs sobre "Orientaciones antituberculosas", que fou contestat per Joaquim Duran i Trincheria, aleshores vice-president de l'Acadèmia. Hi col.laborà activament gairebé fins a la seva mort, que fou a Barcelona el 21 d'agost de 1919, quan tenia 65 anys. Als Annals de l'Acadèmia hi hem trobat tres treballs seus. Un sobre "Sanatorios" (11); un segon, "Nota sobre la ducha masaje" (12) i el tercer, "De re diagnóstica". El succeí, a l'escó num. 11, el Dr. Antoni Salvat i Navarro que era Catedràtic d'Higiene (13).

Altres aspectes més dispersos de la seva obra mèdica són la seva situació com a metge forense, en el seu primer període a les terres gironines; o la seva actuació com a director d'un establiment d'aigües medicinals sulfuroses.

També fou autor d'un nombre, en conjunt curt, de treballs sobre temes de moral, de l'exercici mèdic (p.e. l'article sobre "La receta latina"), de psiquiatria (p.e. sobre la neurastenia o el quequeig) i algun altre.

L'obra de Bassols, com hem dit, és extensa. Està enfocada principalment a l'estudi de la tuberculosi, amb incursions a altres camps. Però si bé en una visió general introductòria trobem aspectes diversos en la tasca mèdica de Bassols, quan analitzem els seus treballs escrits, el vessant relatiu a la tuberculosi és plenament dominant.

Hem de diferenciar els llibres, les monografies curtes -del tamany d'un article, però impreses a part- i les col.laboracions en revistes.

1. La seva obra més extensa és un llibre publicat l'any 1888 "Climatoterapia española en la tisis pulmonar", editat a Barcelona per J. Seix. És un llibre relativament voluminós, de més de quatre-centes pàgines (14). Ja d'entrada hem de dir que no ens sembla la seva contribució científica més important. Hi ha un pròleg, en forma de carta introductòria, del Dr. R. Rodríguez Méndez, que era catedràtic d'Higiene i propietari de la "Gaceta Médica Catalana", revista en la qual Bassols col.laborava molt activament aleshores com a redactor. L'obra està dividida en quatre parts desiguals. La primera, de poc més de cent pàgines, tracta de la naturalesa de la tuberculosi. És de fet un estudi introductori extens sobre la malaltia.

La segona part forma de fet el cos de l'obra. Tracta, en més de 250 pàgines, o sigui, més de la meitat del text, dels "Sanatorios Españoles" (15). Sembla de fet una geografia mèdica de la tuberculosi, centrada en els aspectes terapèutics, una mica a l'ús de l'època. Hi ha una repassada extensa de gairebé tota la geografia peninsular i de les illes. A Catalunya s'ocupa sobre tot de la zona del Ripollès -ell és d'Olot, comarca veïna- (Camprodon, Sant Joan de les Abadesses, la vall de Ribes, la vall de Núria), i més breument de Caldes d'Estrech (Caldetes). Hi ha, a més, una tercera part, que titula documents i bibliografia, i que té un conjunt de taules geogràfiques, climàtiques i hidrogràfiques,

a més d'una bibliografia relativament extensa.

2. Un segon llibre -o fulletó extens-, molt més breu, però més madur, és el que fou tema del seu discurs d'ingrés a l'Acadèmia de Medicina de Barcelona, el dia 11 de febrer de 1911. Es titula "Orientaciones antituberculosas". És un resum de la seva experiència de molts anys i, amb una valoració més aviat d'higienista, del que avui en diríem expert en salut pública, enfoca la lluita contra la gran plaga del seu temps, la tisi. Parla de la lluita en quatre camps, dels quals dona més importància a un d'ells. Són la lluita contra la insuficiència alimentària, o sigui l'alimentació deficient; contra les indústries insalubres; contra l'alcoholisme i la sífilis; però sobretot la lluita per unes bones condicions d'habitatge. Aquest és un factor primordial. Com diu Bassols: "la higiene de la habitación dominaba a la higiene de la tuberculosis". Recordem ja la preocupació dels nostres higienistes anteriors per unes condicions de vivenda dignes, des de Monlau i Font i Mosella a Sentiñon i Giné. La pròpia Acadèmia, més de mig segle abans, havia convocat premis per a millorar les condicions dels obrers.

Bassols ho diu ben clarament i n'apunta les solucions. Parla de la manca de sol, de la manca d'aire, de la manca d'espai. I remarca: "para obligar a la consecución de la casa salubre basta el esfuerzo social" (17). O sigui, en llenguatge clar: per a disminuir la incidència de la tuberculosi cal només la decisió d'obligar que les vivendes tinguin les condicions mínimes. Així diu "el registro sanitario de las casas debe constituir el nervio de esta orientación". Com remarca també que és més important el "hambre de sol" i el "hambre de aire" que no pas el "hambre de alimentos". I que val més despendre en prevenció que en tractament, en fer "casas salubres" que no pas en sanatoris.

El discurs és més extens. L'orientació higiènica és només una de les orientacions antituberculosas que són l'objecte del treball. Parla també de les que en diu orientacions individual, antibacil·lar i específica. Però creiem que aquesta visió d'higienista, amb una càrrega

social prou forta, és la part més important del seu discurs i de les seves idees pel que fa a la tuberculosi. Veiem també que quan les coses són prou clares les posicions ideològiques prèvies no dominen sobre les solucions que cal indicar en cada cas. En aquest punt veiem com Bassols, home d'ordre, conservador, adopta les mateixes solucions que indicarien Giné, que era republicà, o Sentiñón, un dels nostres anarquistes teòrics.

Recordem aquí que Bassols ingressà a l'Acadèmia substituïnt a Gil Saltor i fou substituït per Antoni Salvat i Navarro, catedràtic d'Higiene. Pertanyia a la secció d'Higiene, plenament adequada a la seva orientació (18).

3. En aquest grup de llibres recordem que potser el seu treball de més volada és el text que va publicar l'any següent, el 1912, sobre "Higiene de la Tuberculosis". Té gairebé tres-centes pàgines. Arriba en un moment dolç, just després del seu ingrés a l'Acadèmia, i poc després del gran congrés de la tuberculosi que es féu a Barcelona el 1910, en el qual Bassols no hi tingué una participació gaire activa. De fet fou un Congrés amb molta més repercussió social que científica, cosa que anava totalment en desacord amb la manera de fer de Bassols, que era un home més de treball, de calma, i d'escriure, que no pas de grans discursos i actes socials.
4. Dintre d'aquesta línia de treballs referents a la tuberculosi recordem encara alguns fulletons: (19)
... Amb una orientació més de caire higiènic o profilàctic cal esmentar la seva "Cartilla popular para la profilaxis de la tuberculosis" (Barcelona, 1900), fulletó de trenta-nou pàgines que fou premiat per l'Acadèmia del cos mèdic municipal.
... L'any 1909 féu la lliçó d'inauguració de curs a l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya -de la que en fou vice-president- amb el tema "La tuberculosis y las tres higienes", treball breu de divuit pàgines.
5. Dins d'una línia més clínica cal recordar les següents aportacions:
... El fulletó "Diagnóstico precoz de la tuberculosis pulmonar", de l'any 1901, en forma de petits punts, alguns com aforismes, fins a un total de 55, dins de la

brevetat del text. Demostra una bona experiència i coneixement de la clínica de la tuberculosi.

... Paral·lel és un petit fulletó "Diagnóstico de las enfermedades del pecho" (1900) que és en realitat un full de reconeixement del malalt o sigui, de fet, com un model d'història clínica.

... Igualment el fulletó, una mica més extens "De los medios de reconocimiento de las enfermedades crónicas del pecho", amb el subtítol "Clínica neumoterápica" (Barcelona, 1900), de 27 pàgines.

... També com a mitjà de diagnòstic va presentar, l'any 1896, un "Analizador volumétrico", instrument que permetia la mesura del volum de l'aire espirat.

... Amb una intenció primordialment terapèutica cal esmentar dos treballs breus. Un sobre "La gimnasia respiratoria en las enfermedades del pecho" (1901) i una memòria de l'establiment teràpic sulfurós que ell dirigia "La neumoterapia durante el pasado año..." (1897).

6. Dins de la línia de treballs extensos queden dues aportacions que cal recordar:

... Els "Estudios sobre la tuberculosis", que són de fet dos treballs diferents, recollint el que s'exposà en els Congressos de la tuberculosi de París els anys 1888 i 1891. Com que foren publicats a la "Gaceta Médica Catalana", al llarg de diversos números, els analitzarem junt amb la seva aportació a la Gaceta.

... Igualment hem de fer esment d'un altre treball seu extens i relativament inicial, l'estudi que féu sobre la "Tos. Sus causas y tratamiento al alcance de todos", text de 62 pàgines.

7. Finalment, en aquesta línia de treballs referents a la patologia de l'aparell respiratori, cal esmentar la revista que fundà i dirigí: "Contra la tisis", de freqüència mensual, però no sempre regular i de caràcter divulgador. Sabem que va tenir dues etapes, una primera de l'abril de 1903 al desembre de 1905, i una segona en que surt des del maig de 1910 al maig de 1917.

Escrips psiquiàtrics.

Aquest fou un altre vessant de l'obra del Dr. Bassols. El doctor Parellada, estudiós de la bibliografia psiquiàtrica catalana, ha recollit vuit treballs sobre aquest tema.

Tres d'ells estan dedicats a l'estudi de la quequesa. Són la monografia "De la tartamudez" (1886); l'article "Sobre la tartamudez" (1896), publicat a la Rev. Cienc. Med. de Barcelona (pp. 193-196), i el treball "Las gráficas de la tartamudez para el estudio práctico de la misma", presentat al Congrés mèdic de Barcelona de 1888) (21).

Altres tres estan dedicats a la neurastènia. Un és "Neurastenia y tratamiento moral", publicat a la Rev. Cienc. Med. de B. l'any 1892 (pp. 217-222). Un segon és "Tratamiento moral de la neurastenia" també del mateix any. Deu anys més tard publica un article breu, en revisió en diríem avui: "La malaltia social regnant (La neurastènia)" també a RCM. 1902, (234-233).

Altres dos treballs dels anys finals de l'autor són "Psicología de los enfermos ante la recepción de los Santos Sacramentos" (1915), i "Terapéutica moral", publicat al Criterio Católico en las Ciencias Médicas, l'any 1916.

Bassols fou, a més, autor d'una aportació al Congrés de Frenopatologia de Nova Betlem de l'any 1883. Fou de fet el primer congrés espanyol de psiquiatria i estava impulsat per l'empenta de Joan Giné. Tracta del tema de la malenconia: "La tristeza hígida y la frenalgia" (22). És un treball relativament extens en el qual hi trobem algunes idees pròpies.

Ideari

Bassols fou ideològicament una personalitat conservadora. Des d'un punt de vista humà la seva creença religiosa influïa en la seva visió de la vida i les seves actituds. Ja ho hem esmentat. Com hem remarcat la seva visió crítica, indicativa i sense acritud, pel que fa a les condicions d'habitatge dels obrers.

Ara volem esmentar la seva posició en algun altre camp, estrictament mèdic, gairebé professional. N'és un testimoni ben indicador el seu treball "La receta latina". Veiem la seva fixació a una manera de fer la medicina i com l'any 1900 ja considerava que alguns aspectes del progrés mèdic, i sobre tot de l'exercici de la professió, eren perillosos. En el fulletó esmentat defensa els avantatges de receptar en llatí i emprant les unitats de mesura antigues, sobre la recepta en castellà i amb unitats del sistema mètric decimal. Ho basa sobretot en la importància que té pel metge que el malalt no sàpiga què se li recepta i per tant no pugui discutir-ho. Creu que així hi ha més confiança i en surt beneficiada la terapèutica. Si no és així, el prestigi i autoritat del metge se'n ressenten. Així diu: "Cuando imperaba la receta latina, y con ella la circunspección y gravedad del facultativo...", o més clar encara: "la dignidad profesional del médico está por los suelos". També lluita contra les que en diu "fábricas destinadas a la confección de remedios", o sigui els incipients laboratoris contra la praxi tradicional del farmacèutic.

La seva obra a la Gaceta Médica Catalana.

Bassols fou col.laborador de diverses revistes. Aquesta fou una tasca que marca la major part de la seva activitat científica, com a metge que publica. Àdhuc en creà i dirigí més d'una. Aquí analitzarem només la seva participació en una d'elles, la "Gaceta Médica Catalana" (GMC). Aquesta revista, que fou portada per Rafael Rodríguez Méndez, és un element bàsic en el desenvolupament de la medicina catalana, de la que n'hem dit "generació mèdica catalana del 88".

La participació de Bassols fou gairebé constant des del 1882 fins el 1910, encara que no sempre regular. Al llarg d'aquests vint-i-nou anys hi trobem un total de 147 contribucions que, en raó de l'estructura de la revista, són ben diverses. De fet hi trobem 19 articles originals; 7 traduccions d'articles escrits en una altra llengua, pràcticament sempre l'italià; i 121 referates d'altres treballs, que se subdivideixen en 71 que corresponen a la secció de "Notícies científiques" i 50 a la de "Revista Crítica Bibliogràfica" (23).

Aquesta contribució té una distribució relativament heterogènia. En el període de sis anys, 1885-1890, hi trobem un total de 80 contribucions escrites, el que significa més de la meitat del total (54%). De tota manera això, que és veritat, no reflecteix exactament la situació, perquè alguna modificació en l'estructuració de la secció de Revista Bibliogràfica disminueix percentualment la participació a la segona meitat del període. Analitzem-ho amb un cert detall.

1. Els Articles.

La majoria estan relacionats amb la patologia respiratòria, principalment la tuberculosi. En els catorze primers anys de la col.laboració (1882-1895) en publicà 17. Després, durant onze anys (1896-1906) no en publica cap, i després en treu dos, el 1907 i el 1910.

Sense ser majoria absoluta, els dedicats a la tuberculosi formen el grup més important. Els dos més extensos es dediquen a fer una referència dels congressos internacionals de París, dedicats només a aquesta malaltia, els anys 1888 i 1891. Per la seva extensió surten dividits en diversos números de la GMC, pràctica que era aleshores molt habitual. Quatre els dedica a aspectes del tractament, que era el que importava més. I l'últim és potser paradigmàtic. El titula: "De fisiología: Callejón sin salida", i sembla una mica desencisat pel que fa a les possibilitats terapèutiques. Ell mateix ha vist com havia passat un període d'esperança, quan es descobrí el bacil, i com els diversos tractaments han demostrat la seva insuficiència. Així diu "yo no recuerdo época más difícil que la que estamos atravesando". Recorda les discussions amb pocs resultats. Sovint la visió de Bassols és escèptica, si més no poc estuasiada: recordem que quan parla dels Congressos de la Tuberculosi, gairebé cinc anys abans tampoc no acaba de trobar-los-hi el perquè.

Dels altres treballs quatre tenen relació amb la laringe. Dos que tracten de l'exploració instrumental i dos de la veu. Un d'ells sobre el registre gràfic de la veu i la respiració en els tartamuts. I queda un últim treball, que és prou important: "Consideraciones sobre la voz", que és molt extens i es publica repartit en cinc números de

la revista. És una vertadera monografia sobre el tema. També havia dedicat un estudi a les alteracions de la veu en les prostitutes, junt amb un altre treball relatiu a aspectes higiènics de la prostitució. Els altres treballs tenen relació amb les aigües medicinals, el còlera, la febre tifòide, i altres qüestions puntuals.

2. Les traduccions.

Bassols, com altres redactors de la revista, alguna vegada traduia un article publicat en una revista estrangera i l'incorporava al coneixement dels metges catalans. Traduí principalment de l'italià algun article de la "Rivista Clinica de Bolònia", i menys freqüentment del francès. Hem trobat un total de set aportacions d'aquest tipus, (4 en el període 1885-1891; i 3 els anys 1906-1907).

3. El capítol de Notícies Científiques.

Aquesta fou una secció important a la GMC. Incorporava, en forma de referates molt curtes el que es publicava en una gran quantitat de papers mèdics europeus. Fou una de les fonts d'entrada de la ciència mèdica europea a Catalunya. Hem trobat un total de 71 referències i aquesta és una de les feines més típiques de redactor. La temàtica és ben variada: aquí no hi trobem gairebé preferències d'especialitat. En canvi si que trobem un considerable esbiaixament en el temps. El 76% de les aportacions el trobem en el sexenni esmentat de 1885 a 1890, amb màxims els anys 1887 i 1888, amb 14 i 12 aportacions.

4. La secció de Revista Bibliogràfica.

És una secció de significat en part paral·lel al de les notícies científiques. De fet fa la crítica de treballs publicats la majoria aquí, la immensa majoria en castellà. Ve a ser com una secció de crítica. Durant molt temps la secció dugué el nom de "Revista Crítica Bibliogràfica". En principi era heterogènia, però des del 1896 les referències anaven per especialitats (p.e. Revista de Tuberculosis, o de O.R.L.). Les aportacions de Bassols són seguides i bastant homogènies al llarg de tot el temps que col·laborà amb la GMC. En total fa referència a uns 140 treballs; algunes són prou extenses i altres són curtíssimes, àdhuc

alguna amb només dues línies. De fet, sobretot en el primer decenni del segle, són una font interessant per saber el que es publica aquí, com a monografia, de les dues especialitats que Bassols tractava: tuberculosi i ORL.

Relació de treballs d'Agustí Bassols a GMC.

1. "Ideas sueltas sobre la fiebre tifoidea" GMC 1882,5, 524-528 i 555-560.
2. "Manera de usar los laringoscopios" GMC, 1883, 6, 532-536.
3. "Alteraciones de la voz en las prostitutas" GMC, 1885, 8, 264-269.
4. "El laringo-fantome del doctor Garel (de Lyon)". GMC, 1885, 8, 300-303.
5. "Del aire comprimido en la tuberculosis. Caso práctico" GMC, 1885, 8, 707-712.
6. "Consideraciones sobre la voz" GMC, 1886, 9, 391-396, 417-422, 449-454, 488-492 i 519-522.
7. "Un caso de tuberculosis tratado por la bacterioterapia". GMC, 1887, 10, 102-105.
8. "Informes relativos a un caso de enfermedad coleriforme ocurrido en Tarrasa y medidas higiénicas que deben adoptarse en dicha población" GMC, 1888, 11, 228-231.
9. "Estudios sobre la tuberculosis" GMC, 1888, 11, 641-648, 678-685, 710-716 i 741-745.
10. "Los objetivos de una buena reglamentación de la prostitución". GMC, 1889, 12, 454-456.
11. "Tratamiento de la tuberculosis". GMC, 1890, 13, 65-71.
12. "Del trazado gráfico de la producción en los tartamudos". GMC, 1890, 13, 616-621.
13. "Estudios sobre la tuberculosis (a propósito del 2º Congreso sobre esta enfermedad celebrado en París en Julio de 1891) GMC,, 1892, 15, 266-269, 291-294 i 329-334.

14. "La hidroterapia al alcance de todos" GMC, 1893, 16, 462-470.
15. "Sobre la fijeza de principios en medicina". GMC, 1893, 16, 693-696, 729-732.
16. "La práctica del masaje en el establecimiento terapéutico sulfuroso. Nota previa". GMC, 1895, 18, 131-134.
17. "La comunicación del doctor Maragliano sobre un suero antitísico" GMC, 1895, 18, 611-614.
18. "De fisiología: Callejón sin salida". GMC, 1907, 31, 281-286.
19. "Nuevos instrumentos de percusión clínica". GMC, 1910, 36, 217-219.

NOTES

1. Fèu el batxillerat a l'Institut o Escola lliure d'Olot, de les Escoles Pies, on va graduar-se el 23-6-1870. Va revalidar-se al cap de quatre dies (27-6-1870) davant de la Comissió oficial de l'Institut de Girona. Font: Expedient acadèmic. (Arxiu Univ. Barcelona).
2. Fèu els estudis de medicina en set anys, entre els anys 1870 i 1877. De les 22 assignatures que aleshores tenia la carrera té 4 qualificacions d'excel·lent, 4 de notable i 14 d'aprobat. Font: Exp. acad. AUB.
3. Els estudis de ciències els començà el mateix any 1870. Els féu de manera continuada durant tres anys i després, quan li faltava poc per acabar la carrera, els deixà. Els acabà l'any 1880 i obtingué el grau de llicenciat l'octubre de 1881. De les 11 assignatures que tenien els estudis en féu 5 el primer any; altres 4 els dos anys següents i li va quedar la Química Orgànica (1878) i el dibuix lineal (1880). Font: exp. acad. AUB.

4. Treballà a Sant Joan de les Fonts i també a l'Hospital de sant Jaume d'Olot. v. Guerra i Estapé, J: "Necrologia de don Agustín Bassols y Prim" An.R.Ac. Med. Cir. Barc. 1921, 41-46 v.p. 42.
5. Havia estat intern per oposició de l'Hospital de Santa Creu i fou metge de la casa. També havia estat metge forense. v. portada del seu llibre de Climatoterapia que s'esmenta més endavant.
6. v. Guerra i Estapé. loc. cit. p. 42. V.t. Campmajó i Tornabell, A: "Notes històriques sobre l'Otorinolaringologia catalana". Act. I Congr. Int. Hist. Med. Cat. Barcelona, 1970, t. III, pp. 11-19. v.p. 16.
7. Cornudella i Capdevila, J.: "Història de la pneumologia a Catalunya" Act. I. Congr. Int. Hist. Med. Cat. Barcelona, 1970, t. II, pp. 149-154. v.p. 150.
8. Bassols, Romà, SJ: "Un deixeble de sant Francesc de Sales". Barcelona, 1923.
9. Nubiola, P. in Bassols, R.: loc. cit. pp. XI-XII.
10. Guerra i Estapé. loc. cit. p. 43. Guerra dona al final una llista llarga de treballs de Bassols, que malgrat el nombre molt elevat que n'esmenta, pràcticament un centenar, no és completa.
11. An. R. Ac. med. Cir. Barc. I, 1915-1916, p. 148.
12. An. R. Ac. med. Cir. Barc. 1915-1916, I, p. 232.
13. Bassols succeí a Gil Saltor, acadèmic electe que morí abans de llegir el seu discurs d'ingrés. De fet succeí a Giné i Partagàs, personalitat màxima de la medicina catalana del seu temps.
14. Havia estat presentat a premi de l'Acadèmia, i el va guanyar, sota el lema "Subjerta terram".

15. v. pp. 109-336.
16. v. p. 10.
17. v. p. 11.
18. Ja era membre corresponent de l'Acadèmia des del 1888, aleshores amb el núm. 192 de l'escalafó de corresponents. Havia tingut dues vegades premi de l'Acadèmia.
19. Sobre l'obra de Bassols, v.t, "Bibliografia Medical de Catalunya". Barcelona, 1917, pàgs. 50-52, núms. 21-236.
20. Parellada, D.: "La psiquiatria catalana impresa a l'entressegle (1875-1936)" Barcelona (Ed. Gliñosa) 1980, pp. 34-35.
21. Gaceta Medica Catalana, 1889.
22. v. Actas Primer Certamen Frenopático español. Barcelona, 1883, pp. 283-297.
23. Al final donem la indicació bibliogràfica d'aquests treballs.